

Однією з ознак тяжкого тілесного ушкодження є *непоправне знівечення обличчя*. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень встановлюють, що судово-медичний експерт визначає, чи є ушкодження виправним або не виправним (п. 2.1.8). Тим самим, знову прослідковується тенденція до підміни термінології, яка хоч і є синонімічною.

Як висновок, є пропозиція уніфікувати термінологію, що міститься в законодавстві, шляхом прийняття нових, адаптованих Правил, Постанови та змін до КК України. тим самим викласти частину 1 статті 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», тобто небезпечне для життя в момент спричинення, чи таке, що призвело до втрати будь-якого органа, у тому числі одного з парних органів, або його функцій, психічних розладів або іншого розладу здоров'я, поєданого зі стійким пониженням загальної працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправного знівечення обличчя

Список використаних джерел

1. Катеринчук К. В., Юхимець І. О. «Тілесні ушкодження» чи «шкода здоров'ю»: юридичний та судово-медичний погляди. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 133–143.

2. Завальнюк А. Х. Про необхідність внесення корективів у правила кваліфікації тяжкості тілесних ушкоджень. *Український судово-медичний вісник*. 2004. № 2 (16). С. 32–34.

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-19 (набирав чинності 11.01.2019 р.). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2227-viii/>.

Кісілюк Е. М.,

головний спеціаліст Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНИМ ДОМАГАННЯМ

Сексуальні домагання – дії, виражені словесно або фізично, що принижують чи ображають осіб, які перебувають у певних трудових чи службових відносинах [1]. Сексуальні домагання найбільш розповсюджені у вертикальних трудових відносинах (керівник - підлеглий), однак домагання в горизонтальних стосунках (між колегами) також трапляються. Сексуальні

домагання є видом гендерного насильства. Головною відмінною рисою сексуальних домагань є перебування в публічному просторі.

Прикладами поведінки, що може трактуватися як сексуальні домагання є пропозиції сексуального характеру, неприємні й небажані дотики, обмацування, жарти, пов'язані із сексуальністю жертви, натяки тощо від осіб, від яких жертва перебуває в залежності [2].

Міжнародне законодавство оминає визначення конкретних дій, які охоплює поняття «сексуальні домагання», натомість визначає його як вид гендерного насильства.

У багатьох країнах світу сексуальні домагання визнаються злочинами, а жертви підлягають захисту і мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Зокрема, кримінально-правова протидія сексуальним домаганням передбачена в законодавстві США, країн Європи, Африки та Азії. Наприклад, такі норми містяться в кримінальному законодавстві Іспанії, Угорщини, Литовської республіки, Алжирської народної демократичної республіки, Китайської народної республіки, Кенії, Багамських островів, республіки Філіппіни і т.д. [3].

У цих країнах сексуальні домагання визнаються злочином і особа, яка зазнала такого домагання має право на правовий захист. У цьому випадку особа може ініціювати відкриття кримінального провадження щодо винного. Надалі, залежно від того, чи винний є керівником або колегою по роботі потерпілої особи, застосовуються різні правила відповідальності.

Національне право у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає сексуальні домагання як дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування. Таке визначення є недосконалим, адже воно не охоплює всіх можливих варіацій сексуальних домагань, зокрема, випускаючи домагання між колегами по роботі.

Кримінальне законодавство протидіє сексуальним домаганням шляхом встановлення у ст. 154 КК України відповідальності за примушування до вступу в статевий зв'язок. Проте, у законодавчому означенні сексуальні домагання – ширше поняття, ніж примушування до вступу у статевий зв'язок: перше поняття охоплює друге. Тобто примушування до вступу у статевий зв'язок завжди буде сексуальним домаганням, але не кожне сексуальне домагання виражається лише в примушуванні до вступу у статевий зв'язок.

Таким чином, примушування до вступу в статевий зв'язок є одним з проявів сексуальних домагань. Між тим, ст. 40 Стамбульської конвенції вказує, що країни-учасниці Конвенції вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом

створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища, підлягала кримінальній або іншій юридичній санкції.

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 154 КК України, може бути особа як жіночої, так і чоловічої статі. У разі, коли до здійснення акту сексуального характеру примушувалася особа, яка не досягла 14 років, дії винного, потрібно кваліфікувати як замах на злочин, передбачений ст. 152, 153 КК України.

Згідно ч. 1 ст. 477 КПК України примушування до вступу в статевий зв'язок належить до числа злочинів, кримінальне провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення. Тобто, законодавство передбачає притягнення особи, винної у вчиненні злочину, до кримінальної відповідальності не інакше як за скаргою потерпілої особи, на яку й покладається обов'язок підтримувати обвинувачення у суді.

При вчиненні примушування до вступу в статевий зв'язок, передбаченого ч. 3 ст. 154 потерпілими від злочину виступають також близькі родичі жінки чи чоловіка, які зазнали примусу. При визначенні близьких родичів як потерпілих в кримінальному праві взагалі і від злочину, передбаченого ст. 154 зокрема, потрібно виходити з визначення, закріпленого в ст. 3 КПК України.

Склад цього злочину може мати місце лише за умови доведеності, що на потерпілу особу здійснювався вплив з метою примусити її до здійснення акту сексуального характеру всупереч її волі. При цьому під здійсненням акту сексуального характеру потрібно розуміти будь-яку дію сексуального характеру – як пов'язану з проникненням в один із природних отворів іншої людини, так і не пов'язану з таким проникненням. Це може бути природний статевий акт, акт мужолозтва або лесбійства чи інша дія сексуального характеру, на який відповідно до умислу винної особи, має погодитись потерпіла особа внаслідок її примушування.

Під примушуванням потрібно розуміти протиправний психічний вплив на свідомість потерпілої особи, спрямований на приведення її у стан, за якого вона внутрішньо готова підкоритись вимогам суб'єкта примушування, в результаті потерпіла особа обмежується у можливості діяти за своєю волею (остання при цьому повністю не придушється), будучи вимушеною обрати той варіант поведінки, який суперечить її бажанням [4, с. 482].

Між тим, у теорії кримінального права та в Загальній частині КК України законодавець використовує аналог терміну «примушування» – поняття «примус» [5, с. 458]. Сутність примусу в найбільш загальних рисах можна визначити як вимогу вчинити певні дії або відмовитись від їх вчинення, поєднану із психічним або фізичним впливом на особу [6, с. 191].

Характер примушування у диспозиції ч. 1 ст. 154 не конкретизовано. Однак, це не означає, що примушування в контексті цього злочину може набувати будь-якого вигляду. Адже примушування до вчинення акту сексуального характеру з іншою особою з використанням елементів матеріальної або службової залежності підлягає кваліфікації за ч. 2 ст. 154, а примушування, поєднане з погрозою знищення, пошкодження або вилучення

майна потерпілої особи чи її близьких родичів, а так само погрозою розголошення відомостей, що ганьблять потерпілу особу чи її близьких родичів, – за ч. 3 ст. 154.

Однак, таке примушування може бути здійснене у будь-якій формі (усно, письмово і т.д.), може адресуватись безпосередньо потерпілій особі, а також може бути здійснене через третіх осіб. Водночас, дії, які підпадають під ознаки примушування до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою, в окремих випадках, за наявності для цього підстав, потребують додаткової кваліфікації за відповідними нормами КК.

Жінка або чоловік може примушуватись до вступу в статевий зв'язок як з винною, так і з іншими особами (знайомі, родичі, керівництво тощо). При цьому для кваліфікації за ст. 154 КК не має значення те, чи знала про вчинене примушування особа, статева пристрасть якої задовольняється потерпілою жінкою або чоловіком. Таким чином, під іншою особою у цьому злочині потрібно розуміти як того, хто вчиняє примушування, так і будь-яку іншу особу.

Статевий зв'язок охоплює як одноразові, так і неодноразові статеві контакти незалежно від їх гетеро- або гомосексуальної спрямованості. Якщо потерпіла особа добровільно погоджується на одні форми сексуальних контактів, але заперечує проти інших, її примушування до них за наявності до цього підстав утворює об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 154 КК.

Таким чином, примушування за цим злочинном включає відкриту або завуальовану погрозу настання для потерпілої особи небажаних для неї наслідків будь-якого характеру. Дана погроза відрізняється за своїм змістом і характером від погрози при звалтуванні та сексуальному насильстві тим, що у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 154 КК воля жінки або чоловіка не придушується і повністю не ігнорується, хоч на неї і чиниться протиправний тиск. Крім цього, негайна реалізація погрози, притаманної аналізованому складу злочину, неможлива, бо вона спрямовується у майбутнє. Тобто, іноді потерпілий має вибір, погоджуватися чи ні на статевий зв'язок.

Сама лише пропозиція особі щодо вступу у статевий зв'язок за відсутності примушування не утворює складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 154 КК.

Не є кримінально караними обіцянки створити жінці або чоловіку кращі умови, наприклад, надання подарунків і пільг з тим, щоб схилити особу до сексуальних контактів. У подібних випадках відсутнє примушування до статевого зв'язку – йдеться про вигідність вступу у такий зв'язок.

У випадку якщо потерпіла особа примушувалась до акту сексуального характеру з третьою особою і погодилась на вчинення щодо неї дій сексуального характеру або, навпаки, відхилила такі домагання, моментом закінчення злочину потрібно вважати момент початку примушування незалежно від наслідку. При цьому досягнення чи не досягнення бажаного наслідку не впливає на кваліфікацію вчиненого за ст. 154, але може бути враховано при призначенні покарання. Між тим, примушування, вчинене

особою, яка має умисел на здійснення акту сексуального характеру з потерпілою особою, одночасно утворює і склад закінченого злочину, передбаченого ст. 154, і склад іншого незакінченого злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості особи – замаху на зґвалтування або сексуальне насильство. Вчинене у такому випадку з урахуванням спрямованості умислу на вчинення більш тяжкого злочину пропонується кваліфікувати лише за відповідними частинами ст. 15 та ст. 152 (153), оскільки у розглядуваній ситуації відсутня ідеальна сукупність злочинів, бо посягання відбувається на один і той саме безпосередній об'єкт і, зокрема, на одного і того ж потерпілого [7, с. 62].

Список використаних джерел

1. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/seksualni-domagannya.html>.
2. Вітер Катерина. Що таке сексуальні домагання? *Гендер в деталях*. URL: <https://genderindetail.org.ua>.
3. Чундак Маріанна. Як захиститись від сексуальних домагань в Україні. URL: <https://zib.com.ua>.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
5. Рунов В. Ю. Способи кримінально-караного примушування. *Держава і право*. 2012. Вип. 57. С. 456–461.
6. Кваша О. О., Бабанли Р. Ш. Примус психічний. *Мала енциклопедія кримінального права* / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького; З. А. Тростюк. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. С. 191.
7. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. порадник. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. С. 92.

Крижна В. В.,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ДОКАЗІВ

Одним із основних завдань сучасного суспільства є продовження розбудови України як демократичної, правової держави, утвердження принципів справедливості й верховенства права, спрямованих на забезпечення захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина,